

Jodkowski, Marek

Historia mazurskiej parafii pw. św. Józefa w Opaleńcu w XIX i pierwszej połowie XX wieku

---

Studia Redemptorystowskie nr 10, 421-435

2012

Artykuł został opracowany do udostępnienia w internecie przez Muzeum Historii Polski w ramach prac podejmowanych na rzecz zapewnienia otwartego, powszechnego i trwałego dostępu do polskiego dorobku naukowego i kulturalnego. Artykuł jest umieszczony w kolekcji cyfrowej bazhum.muzhp.pl, gromadzącej zawartość polskich czasopism humanistycznych i społecznych.

Tekst jest udostępniony do wykorzystania w ramach dozwolonego użytku.

Ks. Marek Jodkowski
UWM – Olsztyn

HISTORIA MAZURSKIEJ PARAFII PW. ŚW. JÓZEFA W OPALEŃCU W XIX I PIERWSZEJ POŁOWIE XX WIEKU

- Słowa kluczowe:** diaspora diecezji warmińskiej, Prusy Wschodnie, Niemcy w XIX i pierwszej połowie XX wieku, Kościół katolicki na Mazurach, budownictwo sakralne, duchowieństwo warmińskie
- Keywords:** the diaspora of the Diocese of Warmia, East Prussia, Germany in the 19th and the first half of the 20th century, the Catholic Church in Masuria, religious buildings, the clergy of Warmia
- Schlüsselwörter:** Diaspora der Diözese Ermland, Ostpreußen, Deutschland im 19. Jh. und in der ersten Hälfte des 20. Jh, Katholische Kirche in Masuren, Sakrales Bauwesen, Ermländische Geistlichkeit

1. Duszpasterze i ich troska o obiekty sakralne

Pierwsza południowomazurska stacja misyjna w Lesinach Wielkich na obszarze Prus Wschodnich, erygowana przez bpa Józefa Ambrożego Geritza w 1851 roku, uwypukliła znaczenie działań duszpasterskich wśród katolików zamieszkujących diasporę diecezji warmińskiej. Migracja ludności katolickiej, a przede wszystkim tworzenie nowych garnizonów wojskowych, napływ chłopów-osadników z Pomorza i Wielkopolski oraz osiedlanie się robotników sezonowych zmuszały władarzy diecezji warmińskiej do podejmowania dalszych zdecydowanych kroków, mających na celu zadośćuczynienie potrzebom religijnym katolików mieszkających poza granicami historycznej Warmii¹.

---

¹ J. Chłosta, *Kościół katolicki na Mazurach przed 1945 rokiem*, „Warmińskie Wiadomości Archidiecezjalne” 1999, nr 44, s. 82; T. Grygier, *Z zagadnień diaspory na Warmii i Mazurach*, „Komunikaty Mazursko-Warmińskie” 1959, nr 2, s. 162; A. Kopiczko, *Duchowieństwo katolickie diecezji warmińskiej w latach 1821–1945*, cz. 1: *Studium prozopograficzne*, Olsztyn 2004, s. 19.

W drugiej połowie XIX wieku usytuowanie Opaleńca miało wymierne korzyści. Bliskość granicy, przebiegający przez wieś dawny trakt wiodący od Królewca do Warszawy, urząd celny, stacja pocztowa, odbywające się dwa razy w roku jarmarki, szkoły katolicka i ewangelicka oraz ewangelicki kościół filialny stwarzały dogodne warunki do rozwoju tej ubogiej okolicy. Na dodatek na 1873 bądź 1874 rok planowano budowę nowego kościoła ewangelickiego, przy którym miał zamieszkać na stałe lokalny kaznodzieja².

Ludność katolicka w powiecie szczycieńskim, do którego należał Opaleniec, wywodziła się przeważnie spośród osiadłych na tym obszarze Kurpiów. Korzystali oni z posługi religijnej w pobliskich Chorzelażach na obszarze zaboru rosyjskiego, a nawet w Płocku. Do 1851 roku najbliższa katolicka parafia w Prusach Wschodnich znajdowała się w Butrynach, oddalonych od Opaleńca ok. 6 mil, a zatem dość daleko. Zdaniem ks. Johanna Szadowskiego duchowieństwo warmińskie już od lat 40. XIX wieku raz w roku wyruszało na Mazury, aby jako misjonarze nieść pomoc religijną tamtejszej ludności. Księża ci mieli docierać także do Opaleńca. Działanie to było jednak okazjonalne, a wierni nadal przekraczali granicę, aby na ziemiach polskich uczestniczyć w życiu sakramentalnym. Już w 1853 roku patriarcha Mazur ks. Walenty Tolsdorf zakupił w Opaleńcu parcelę w celu utworzenia cmentarza katolickiego³.

Sytuacja zmieniła się radykalnie po powstaniu styczniowym, kiedy granicę z Polską praktycznie zamknięto⁴. Aby objąć opieką pastoralną miejscową społeczność, a także zniwelować tradycję udziału w nabożeństwach w pobliskich Chorzelażach⁵, w oparciu o diecezjalne Stowarzyszenie Świętych Bonifacego i Wojciecha podjęto inicjatywę utworzenia w Opaleńcu katolickiej stacji misyjnej⁶.

Od 1872 roku duszpasterz z Wielbarka, oddalonego 2 mile od Opaleńca, odprawiał w tej miejscowości cztery razy w roku Mszę św. Sytuacja finansowa uniemożliwiała jednak podjęcie dalszych kroków zmierzających do rozwoju duszpasterstwa w Opaleńcu. Na szczęście Sodaliczka Mariańska młodych kupców z Kolonii wzięła pod swoją opiekę wspomnianą placówkę misyjną⁷. W marcu 1872 roku przeznaczyła 350 talarów na utrzymanie duszpasterza dojeżdżającego do Opaleńca⁸. Donacja o podobnej wartości miała być przekaza-

² Archiwum Zarządu Generalnego Stowarzyszenia św. Bonifacego w Paderborn (dalej: Arch. Paderborn), Teczka: Opaleniec (14.12.1872).

³ Tamże. Zdaniem ks. Walentego Barczewskiego, kupno wspomnianej ziemi miało miejsce w 1856 roku. Zob. W. Barczewski, *Nowe kościoły katolickie na Mazurach*, wyd. 2, Olsztyn 1925, s. 67.

⁴ Arch. Paderborn, Teczka: Opaleniec (14.12.1872).

⁵ A. Kopiczko, *Duchowieństwo katolickie...*, cz. 1: *Studium prozopograficzne*, dz. cyt., s. 19, przyp. 11.

⁶ Arch. Paderborn, Teczka: Opaleniec (20.03.1872).

⁷ P. Romahn, *Die Diaspora der Diözese Ermland*, Braunsberg 1927, s. 87.

⁸ Arch. Paderborn, Teczka: Opaleniec (20.03.1872).

zywana z tego źródła co roku⁹, jednak zgodnie z sugestią biskupa warmińskiego pieniądze zasilały również fundusz budowlany kościoła i plebanii¹⁰.

Przed wielbarskim wikariuszem lokalnym Johannesem Szadowskim (Lokalkaplan), który został określony mianem „patriarchy diaspory wschodniopruskiej”¹¹, stało zadanie wybudowania świątyni w Opaleńcu. Warto wspomnieć, że w 1864 roku Stowarzyszenie św. Wojciecha we Fromborku zakupiło z myślą o omawianej stacji misyjnej nieruchomość, a znajdujące się na niej zabudowania przekazano szkole katolickiej utworzonej w 1856 roku przez kuratusa Josefa Jordana z Lesin Wielkich. Po pertraktacjach ze wspomnianym stowarzyszeniem nabyto także inną parcelę, na której miał zostać urządzony dom misyjny¹². Nieruchomość ta, składająca się właściwie z dwóch leżących obok siebie działek budowlanych o powierzchni 24 morgów, kosztowała 923 talary (395 talarów za jedną działkę i 528 za drugą)¹³. Kontrakt został podpisany 25 bądź 26 lipca 1872 roku w Wielbarku. Osiem dni po parafowaniu umowy w jednym z domów wybuchł pożar, spowodowany nieuwagą podczas przemytu (bądź domowego wyrobu) spirytusu (tzw. Spiritus-Schmuggel). Wiatr przeniósł ogień na drugie domostwo. Należy zaznaczyć, że zabudowania były ubezpieczone na 350 talarów i 121 talarów¹⁴. Nie pozostało zatem nic innego, jak wybudować nowy dom parafialny na nabytym terenie. Postanowiono jednak przygotować oddzielne projekty kościołka i w dalszej perspektywie znajdującej się w jego pobliżu plebanii¹⁵. Już 19 sierpnia 1872 roku biskup warmiński Filip Krementz pisał, że otrzymał na ten cel tysiąc talarów¹⁶. Pozostałe pieniądze pochodziły z odszkodowania za spalone budynki, a także od wspomnianej Sodalicji Mariańskiej oraz ze Stowarzyszenia św. Bonifacego w Paderborn (300 talarów). Ks. Szadowski podpisał umowę na dostarczenie drewna z właścicielem ziemskim mieszkającym na ziemiach polskich. Cegły miały być zakupione w pobliżu Opaleńca za niezbyt wygórowaną cenę. Czternastu gospodarzy zadeklarowało nieodpłatne przewiezienie kamieni – każdy po 1/8 (furmanki). Chałupnicy i chłopcy obiecali przepracować bezpłatnie przy budowie (każdy) po sześć dni, dzięki czemu zyskano 140 dni roboczych podczas realizacji przedsięwzięcia budowlanego. Ponieważ zima była korzystną

⁹ Tamże (1.03.1872).

¹⁰ Tamże (19.08.1872).

¹¹ „Ermländisches Kirchenblatt” 1937, nr 51, s. 693.

¹² Według ówczesnej nomenklatury, dom misyjny składał się zwykle z oratorium przeznaczzonego na cele kultu i mieszkania dla duszpasterza, ewentualnie także z mieszkania dla nauczyciela.

¹³ Arch. Paderborn, Teczka: Opaleniec (14.12.1872).

¹⁴ Tamże.

¹⁵ P. Romahn, *Die Diaspora der Diözese Ermland*, dz. cyt., s. 87; Arch. Paderborn, Teczka: Opaleniec (14.12.1872).

¹⁶ Tamże (10.08.1872).

porą na transport materiału budowlanego, ów duszpasterz żywił nadzieję, że zaprojektowane obiekty zostaną wzniesione do uroczystości Wniebowzięcia Maryi w 1873 roku. Zgodnie z koncepcją zaprezentowaną przez diecezjalnych przedstawicieli Stowarzyszenia Świętych Bonifacego i Wojciecha, plebania miała zostać wybudowana z drewna, a kościół – z muru pruskiego¹⁷. Wskutek różnych trudności planowane zakończenie prac przesunięto na październik 1873 roku. W trakcie realizacji inwestycji zabrakło pieniędzy¹⁸, jednak ks. Johannes Szadowski z rozmachem przystąpił do gromadzenia funduszy na kolejne etapy robót budowlanych¹⁹.

Ostatecznie kościół i plebania wraz ze szkolnymi pomieszczeniami zostały wzniesione w 1873 roku za ok. 7 tys. talarów²⁰. W ramach zasług włożonych w urzeczywistnienie planów budowlanych ks. Walentemu Tolsdorfowi przypadło w udziale poświęcenie świątyni dedykowanej św. Józefowi²¹, które odbyło się 25 listopada 1873 roku²². Z materiału uzyskanego po rozbiórce starego kościoła luterańskiego wystawiono w 1881 roku przytułek za 2 567,38 marek (koszt budowy wraz z wartością działki budowlanej)²³, w którym znajdowało się sześć pomieszczeń²⁴.

W latach 70. XIX wieku Kulturkampf stał się dla diecezji warmińskiej bolesnym czasem, objawiającym się wrogą postawą państwa względem Kościoła katolickiego. W tym okresie nie można było ustanowić w Opalenicy żadnego duszpasterza. Nabożeństwa w tej miejscowości sprawował w każdą czwartą niedzielę miesiąca ksiądz z Wielbarka²⁵. Od kwietnia 1875 roku katolickim nauczycielem w Opalenicy został Felix Rosenau²⁶, który zamieszkał w domu parafialnym²⁷. Należy nadmienić, że w 1876 roku wykonano na użytek opa-

¹⁷ Tamże (14.12.1872).

¹⁸ Tamże (20.08.1873).

¹⁹ P. Romahn, *Die Diaspora der Diözese Ermland*, dz. cyt., s. 87–88.

²⁰ Arch. Paderborn, Teczka: Willenberg, Bericht über die Missionsstation Willenberg–Opaleniec sowie über die katholische Privatschule in Willenberg und die öffentliche katholische Schule in Opaleniec (18.02.1877). Zob. także Archiwum Archidiecezji Warmińskiej w Olsztynie (dalej: AAWO), AB IV 22 (17.11.1876); „Pastoralblatt für die Diözese Ermland” 1926, nr 9, s. 181.

²¹ J. Jasiński, *Ksiądz Walenty Tolsdorf (1816–1905) – duszpasterz, działacz społeczny*, w: *Ad fontes. Studia ofiarowane Księdzu Profesorowi Alojzemu Szorcowi w siedemdziesięciolecie urodzin*, red. Z. Jaroszewicz-Pieresławcew, I. Makarczyk, Olsztyn 2006, s. 134; P. Romahn, *Die Diaspora der Diözese Ermland*, dz. cyt., s. 20; AAWO, AB IV 34; M. Jodkowski, *Budownictwo sakralne diecezji warmińskiej w latach 1821–1945*, Olsztyn 2011, s. 195.

²² P. Romahn, *Die Diaspora der Diözese Ermland*, dz. cyt., s. 88.

²³ Arch. Paderborn, Teczka: Opaleniec (16.05.1884).

²⁴ Tamże, Missionsbericht vom Jahre 1902.

²⁵ P. Romahn, *Die Diaspora der Diözese Ermland*, dz. cyt., s. 88.

²⁶ Arch. Paderborn, Teczka: Opaleniec (25.02.1880).

²⁷ Tamże (16.05.1884).

lenieckiej wspólnoty katolickiej trzy dzwony²⁸, których fundatorami byli ks. Walenty Tolsdorf i Anna Adelstein²⁹ z Olsztyna.

Uroczystość poświęcenia ołtarza w Opaleńcu odbyła się 28 czerwca 1884 roku. Ze względu na podniosłość tego wydarzenia warto je pokrótce omówić. Tego dnia wieś była uroczystie przystrojona chorągwiami, wieńcami i girlandami. W miejscu gdzie od szosy wiodącej na Mazowsze odchodziła droga na wieś i do kościoła, wzniesiono odświętną, wysoką bramę, ozdobioną flagami w kolorach papieskich, niemieckich, pruskich i warmińskich. Na transparentie z herbem biskupa warmińskiego zamieszczono słowa: „Reverendissimo Episcopo Warmiensi Philippo Krementz, ss. Theolog. Doctori, summo Pastori suo dilectissimo grati cives Opalenienses!“. Z kolei nad bramą prowadzącą na plac kościelny, przystrojoną girlandami i kwiatami, zawieszono napis w języku polskim: „Witamy!“. Hotel Schirmacher, w którym przygotowano obiad po uroczystości, ozdobiono wieńcami oraz chorągwiami i sztandarami. Nad wejściem usytuowano sztyl z papieskimi insygniami (tiara, klucze, stuła i laska pasterska) oraz inskrypcją pod spodem: „Super hanc petram!“ (Mt 16, 18). Powitanie pasterza diecezji odbyło się w odświętny sposób, zgodnie z rytuałem diecezjalnym. Zanim kuratus Johannes Szadowski nałożył uroczysty strój, aby nadać tej ceremonii liturgiczną oprawę, nauczyciel Rosenau wraz z uczniami powitali biskupa przy wozie pieśnią i przewidzianymi na tę okoliczność deklamacjami. Następnie intonując *Kto się w opiekę* skierowano się do świątyni. Już poprzedniego dnia, dzięki pomocy kapelana biskupiego ks. prałata Eduarda Löfflera i ks. Franza Liedtke, poczyniono odpowiednie przygotowania na przyjazd biskupa. W przepełnionym kościele, w ramach inicjacji obrzędów religijnych, odśpiewano pieśń ku czci św. Józefa: *Szczęśliwy, kto sobie patrona*. Warto wspomnieć, że kupcy z Nadrenii i z Westfalii kilka

²⁸ Dzwony miały następujące inskrypcje: (I) „S. Joseph, Patrone Eccles. protege nos et impetra pacem in diebus nostris. Val.Tolsdorf, par.emerit. a. 1876. Eccles Opaleniensi me donavit“; (II) „B.V.G. S. Anna fuere cultores turs et conserva liberos nostros in fide. Anna Adelstein Allensteiniensis a. 1876. Eccles.Opal.me donavit“; (III) „Missus est Gabriel Angelus ad Mariam Virginam desponsatam Joseph Val.Tolsdorf, par.emerit.Eccles.Opal.a.1876 me donavit“. Zob. Archiwum Państwowe w Olsztynie, 367/98.

²⁹ Anna Adelstein była żoną Johanna Adelsteina, który w 1865 roku został pierwszym honorowym obywatelem Olsztyna za długoletnią działalność w magistracie. Por. J. Jasiński, *Z dziejów ustroju i działalności samorządu miejskiego w XIX wieku*, w: *Olsztyn 1353–2003*, red. S. Achremczyk, W. Ogrodziński, Olsztyn 2003, s. 174. Z jej fundacji wykonano m.in. ołtarz dedykowany obecnie św. Józefowi do kościoła pw. św. Jakuba w Olsztynie, który po ostatniej renowacji otrzymał błędną atrybucję „Anna Adela Flakowska fundavit“ (zamiast „Anna Adelstein fundavit“). Zob. AAWO, AB IV 27 (8.11.1878). W „Pielgrzymie” z 1885 roku, wydawanym w Pelplinie, podano informację, że olsztyńska parafia została ustanowiona spadkobiercą majątku należącego do małżeństwa Adelsteinów, który wynosił ok. 20 tys. marek. Za 3 tys. marek planowano wybudowanie kaplicy na cmentarzu św. Jakuba w Olsztynie. Zob. „Pielgrzym” 1885, nr 94 z 11.08.1885. Na temat wspomnianego spadku zob. AAWO, Olsztyn 271.

lat wcześniej sprawili do opalenieckiej świątyni płytę ołtarzową z marmuru. Dopiero około godz. 13 rozpoczęto uroczysty obrzęd konsekracji ołtarza. Okolicznościowe kazanie wygłosił beneficjent Walenty Tolsdorf. Tego dnia przeprowadzono również kanoniczną wizytację biskupią wraz z udzieleniem sakramentu bierzmowania. Przystąpiło do niego 368 osób, w tym 236 Polaków, którzy na tę uroczystość przybyli z Mazowsza. Około godz. 15 zakończono liturgiczną celebrację³⁰.

W obiedzie we wspomnianym hotelu Schirmacher brali udział poza biskupem warmińskim i zgromadzonym duchowieństwem również świadkowie bierzmowania, a mianowicie: urzędnik Schickert z Rokitki, profesor gimnazjum i radca miejski von Olszewski, lekarz Urbanowicz z Wielbarka oraz właściciel hotelu Schirmacher. Po niesporach biskup z księżmi wyruszyli do Wielbarka³¹.

Czarną kartą w historii Opaleńca były tzw. rugi pruskie mające miejsce w latach 1885–1890, w trakcie których wydano 210 Polaków z powiatu szczycieńskiego. Akcja ta zdeorganizowała życie parafialne w Wielbarku i Opaleńcu. Ks. Johannes Szadowski skarżył się, że owe działania miały na celu pozbycie się Polaków z obszaru Prus Wschodnich. Wypędzonym natomiast doradzał, aby prosili o pomoc organizacje polskie w Poznaniu i Krakowie³².

W 1885 roku nauczycielem miejscowej szkoły katolickiej został August Kieszelnicki³³. W tym czasie podejmowano próby erygowania w Opaleńcu samodzielnej placówki duszpasterskiej, jednak zostały one odrzucone decyzją władz prowincjonalnych w Królewcu z 26 maja 1887 roku³⁴. Od 28 sierpnia 1887 roku opiekę duszpasterską nad ludnością opaleniecką roztoczył kuras wielbarski Valentin Winkel³⁵. Rok później dziekan dekanatu mazurskiego w protokole wizytacyjnym informował o potrzebie wykonania nowych naczyń na oleje święte do kościoła³⁶, natomiast w 1889 roku – o konieczności obramowania okien ołowiem³⁷. W 1893 roku ks. Walenty Tolsdorf ufundował do świątyni flizową posadzkę³⁸.

³⁰ *Kirchweihe und Firmung in Willenberg; Altarweihe und Firmung in Opaleniec, am 29. resp. 28. Juni 1884*, „Bonifaciusblatt” 1884, nr 8, s. 125–126.

³¹ Tamże, s. 126.

³² S. Augustiewicz, J. Jasiński, T. Oracki, *Wybitni Polacy w Królewcu: XVI–XX wiek*, Olsztyn 2005, s. 265.

³³ Arch. Paderborn, Teczka: Opaleniec, Missionsbericht v. J. 1888.

³⁴ „Pastoralblatt für die Diözese Ermland” 1926, nr 9, s. 181.

³⁵ Arch. Paderborn, Teczka: Opaleniec, Missionsbericht v. J. 1888.

³⁶ AAWO, AB IV 34.

³⁷ Tamże.

³⁸ M. Jodkowski, *Budownictwo sakralne...*, dz. cyt., s. 195; AAWO, AB IV 34.

Pierwszym kuratusem w Opaleńcu został 3 lutego 1899 roku Wenceslaus Osinski³⁹. Na początku XX wieku plebania, a właściwie dom parafialny służył nie tylko jako mieszkanie duszpasterza, ale ponadto mieściła się w nim szkoła, punkt opieki i mieszkanie dla organisty (nauczyciela)⁴⁰. W 1890 roku przeprowadzono remont świątyni⁴¹, polegający na wzmocnieniu ścian metalowymi klamrami. Zdaniem dziekana dekanatu mazurskiego Johanna Jablonskiego, efekt tzw. rozchodzenia się ścian był spowodowany zbyt dużym ciężarem dachu. Sugerował on zamianę dachówek na blachę cynkową⁴². W 1895 roku podczas wizytacji dekanalnej stwierdzono uszkodzenia murów świątyni oraz ogrodzenia. Gruntowne prace remontowe miały zostać przeprowadzone prawdopodobnie rok później⁴³. W 1900 roku dzwonnica znajdowała się w opłakanym stanie. Jej dalsze użytkowanie było – zdaniem władz diecezjalnych – niebezpieczne dla życia ludzkiego. Do prac remontowych przystąpiono pod koniec października 1900 roku. Wymieniono wówczas wszystkie cztery progi, a także osiem przypór. Dzwony miały zostać ponownie zawieszane 10 listopada 1900 roku⁴⁴. W 1902 roku lekcje religii były prowadzone raz w tygodniu po dwie godziny także w Mącicach i Wyzegach⁴⁵.

Kolejnym kuratusem opalenieckim został 28 kwietnia 1904 roku Jacob Brzeszczyński⁴⁶. Prawdopodobnie dzięki jego poparciu wybudowano w 1910 roku murowany dom z przeznaczeniem na cele edukacyjne miejscowych dzieci⁴⁷. Tego samego roku dziekan dekanatu mazurskiego poinformował władze diecezjalne we Fromborku o złym stanie technicznym dzwonnicy. W celu zapobieżenia dalszej destrukcji powzięto zdecydowane kroki, upominając kuratusa w piśmie z 28 września 1910 roku. Wobec braku odpowiedzi 17 listopada 1910 roku władze diecezjalne ponownie skierowały prośbę do opalenieckiego duszpasterza, aby ustosunkował się do treści otrzymanego listu. Kolejne upomnienie wysłano z Fromborka 18 sierpnia 1911 roku. Niestety, kuratus nie odpowiedział na otrzymany list i sprawę przekazano biskupowi warmińskiemu, który w piśmie z 7 grudnia 1911 roku nakazał duszpasterzowi w ciągu ośmiu dni złożyć stosowne wyjaśnienia⁴⁸.

³⁹ A. Kopiczko, *Duchowieństwo katolickie diecezji warmińskiej w latach 1821–1945, cz. 2: Słownik*, Olsztyn 2003, s. 201.

⁴⁰ P. Romahn, *Die Diaspora der Diözese Ermland*, dz. cyt., s. 88.

⁴¹ AAWO, AB I Q 9.

⁴² AAWO, AB IV 34.

⁴³ Tamże.

⁴⁴ Tamże.

⁴⁵ Arch. Paderborn, Teczka: Opaleniec, Missionsbericht vom Jahre 1902.

⁴⁶ A. Kopiczko, *Duchowieństwo katolickie...*, cz. 2: Słownik, dz. cyt., s. 40.

⁴⁷ Arch. Paderborn, Teczka: Flammberg, Missionsbericht 1916.

⁴⁸ AAWO, AB II A 16, 1910; por. M. Jodkowski, *Budownictwo sakralne...*, dz. cyt., s. 159.

Nominację na kolejnego kuratusa w omawianej miejscowości otrzymał 30 stycznia 1914 roku Heinrich Hosenberg. Czas jego duszpasterzowania był naznaczony dramatem pierwszej wojny światowej. W trakcie działań militarnych zginęło ok. 30 opalenieckich parafian. Warto wspomnieć, że żołnierze rosyjscy pobili w Opaleńcu ojca miejscowego kuratusa⁴⁹. Zawierusze wojennej towarzyszyły również straty materialne. Już we wrześniu 1914 roku podczas ataku wojsk rosyjskich spłonęła plebania wraz z budynkami gospodarczymi. Należy nadmienić, że na plebanii przechowywano wówczas utensylia kościelne, m.in. dużą monstrancję i tzw. bieliznę kościelną⁵⁰.

W trakcie działań militarnych prowadzonych zimą 1914 roku zakwaterowano w miejscowej świątyni wojsko niemieckie, które rozmontowało ławki kościelne (niektóre nie nadawały się do ponownego użycia). Do kościoła wstawiono także kilka piecyków, których rury wyprowadzono na zewnątrz obiektu, wybijając okna. Wprawdzie wewnątrz świątyni było zabrudzone już wcześniej, ale dym i kurz znacznie pogorszyły ten stan. Rysy na murach świątyni powstały wskutek huku wystrzałów armatnich⁵¹. Działania wojenne odbiły się również na stanie technicznym organów, które nie nadawały się do użytku. Koszty niezbędnych prac remontowych miejscowy kuratus szacował w 1915 roku na ok. 5 tys. marek⁵². W liście do zarządu generalnego Stowarzyszenia Świętych Bonifacego i Wojciecha ks. Hosenberg prosił o udzielenie zapomogi w wysokości 6 500 marek na remont świątyni⁵³.

Dom parafialny został odbudowany w latach 1917–1918⁵⁴. W 1921 roku przesłano do kurii biskupiej we Fromborku informację, że kościół w Opaleńcu nie był konsekrowany ze względu na materiał użyty do jego wzniesienia. Budowle o tzw. konstrukcji szachulcowej uznawano za mniej trwałe, a przez to nieodpowiednie dla obiektów sakralnych⁵⁵. W dniu 12 sierpnia 1924 roku urząd kuratusa opalenieckiego został powierzony Andreasowi Czeczce⁵⁶. Warto wspomnieć, że 1 lipca 1926 roku opisywana placówka duszpasterska otrzymała prawną aprobatę ze strony władz państwowych i stała się kuracją⁵⁷. Oprócz Opaleńca obejmowała ona miejscowości odłączone od parafii wielbarskiej, takie jak: Baranowo, Wyzegi, Ścięciel i Mącice⁵⁸. Kolejnym dusz-

⁴⁹ A. Kopiczko, *Duchowieństwo katolickie...*, cz. 2: *Słownik*, dz. cyt., s. 115; Arch. Paderborn, Teczka: Flammberg, Missionsbericht 1916.

⁵⁰ Tamże (18.08.1915).

⁵¹ Tamże.

⁵² Tamże.

⁵³ Tamże (9.05.1916).

⁵⁴ P. Romahn, *Die Diaspora der Diözese Ermland*, dz. cyt., s. 88.

⁵⁵ Zob. AAWO, ABI Q 9.

⁵⁶ A. Kopiczko, *Duchowieństwo katolickie...*, cz. 2: *Słownik*, dz. cyt., s. 48.

⁵⁷ Arch. Paderborn, Teczka: Flammberg, Missionsbericht 1926.

⁵⁸ „Pastoralblatt für die Diözese Ermland” 1926, nr 9, s. 181.

pasterzem, a właściwie kuratusem w Opaleńcu został 20 grudnia 1926 roku Johannes Zink⁵⁹.

Od 1930 roku opieką duszpasterską otoczył kurację w Opaleńcu ks. Franz Przeperski⁶⁰. W 1932 roku ogrodził on płotem z siatki drucianej miejscowy cmentarz. Na ten cel przekazano dotację ze Stowarzyszenia św. Bonifacego w Augsburgu w wysokości 500 marek. Należy wspomnieć, że ogrodzenia wokół kościoła oraz plebanii znajdowały się również w złym stanie⁶¹. Antonowi Sikorskiemu powierzono urząd proboszcza opalenieckiego 22 października 1935 roku⁶².

W 1940 roku nominację na kuratusów w opisywanej miejscowości otrzymało aż dwóch duchownych – ks. Edmund Hinzmann 9 stycznia (już 17 stycznia 1940 roku cofnięto nominację)⁶³ i od 17 stycznia – ks. Bruno Bischoff. Ten ostatni otaczał szczególną opieką duszpasterską Polaków, za co został poddany represjom ze strony policji i gestapo. Zabroniono mu ponadto nauczania religii. W 1942 roku mianowano go proboszczem w Żuławce Sztumskiej⁶⁴.

2. Struktura ludnościowa

W liście z 18 kwietnia 1872 roku skierowanym do zarządu generalnego Stowarzyszenia św. Bonifacego w Paderborn bp Filip Kremenz informował, że w Opaleńcu mieszkało 232 katolików, w tym 110 osób dorosłych, 52 dzieci objętych obowiązkiem nauczania i 70 dzieci poniżej wieku szkolnego⁶⁵. Pięć lat później do miejscowej szkoły uczęszczało 80 uczniów⁶⁶. W 1879 roku w opisywanej wsi mieszkało 359 katolików, a w innych miejscowościach należących do wspomnianej wikarii lokalnej – 82. W momencie utworzenia szkoły katolickiej (1856) mieszkało na analizowanym obszarze 40 dzieci w wieku szkolnym, zaś w 1879 roku – 90 (w tym 78 w Opaleńcu). W tym samym roku do katolickiej szkoły uczęszczało 78 dzieci⁶⁷. Kilka lat później, w 1884 roku, do omawianej stacji misyjnej należało 538 katolików (w tym 386 z Opaleńca). Rodzin katolickich było wówczas 104. W analizowanym czasie odnotowano

⁵⁹ A. Kopiczko, *Duchowieństwo katolickie...*, cz. 2: Słownik, dz. cyt., s. 333.

⁶⁰ Tamże, s. 223.

⁶¹ Arch. Paderborn, Teczka: Flammberg (15.08.1932).

⁶² A. Kopiczko, *Duchowieństwo katolickie...*, cz. 2: Słownik, dz. cyt., s. 265.

⁶³ Tamże, s. 105.

⁶⁴ Tamże, s. 24.

⁶⁵ P. Romahn, *Die Diaspora der Diözese Ermland*, dz. cyt., s. 87.

⁶⁶ Arch. Paderborn, Teczka: Willenberg, Bericht über die Missionsstation Willenberg–Opaleniec sowie über die katholische Privatschule in Willenberg und die öffentliche katholische Schule in Opaleniec (18.02.1877).

⁶⁷ Arch. Paderborn, Teczka: Opaleniec (25.02.1880).

128 dzieci objętych obowiązkiem szkolnym. Do katolickiej szkoły uczęszczało 98 uczniów⁶⁸. W 1888 roku do opisywanej placówki duszpasterskiej należało 402 parafian, z czego 296 z Opaleńca. Liczba rodzin katolickich zwiększyła się do 129. W zajęciach katolickiej szkoły brało udział 66 uczniów⁶⁹. W połowie lat 90. XIX wieku mieszkało na obszarze wikarii opalenieckiej 650 osób (w tym ok. 450 z Opaleńca). Dzieci objętych obowiązkiem nauczania było 106 (w tym 76 z Opaleńca)⁷⁰. W 1902 roku liczba parafian miejscowej wikarii zmniejszyła się do 450 (w tym 205 w Opaleńcu). Dzieci w wieku szkolnym było 115 (w tym 87 uczyło się w katolickiej szkole)⁷¹. W 1916 roku w Opaleńcu miało mieszkać ok. 450 katolików. Zgłoszono wówczas 75 dzieci w wieku szkolnym z Opaleńca i ok. 100 spoza opisywanej miejscowości⁷². Dziesięć lat później do opalenieckiej kuracji należało 433 katolików⁷³, natomiast według obliczeń kuratusa Johanna Zinka z 1929 roku – zapewne mało precyzyjnych – ok. 300⁷⁴. W 1932 roku w kuracji mieszkało 404 katolików (w tym 284 z Opaleńca), natomiast w publicznej szkole katolickiej uczyło się 71 dzieci⁷⁵. W połowie lat 30. XX wieku liczba mieszkańców nieznacznie wzrosła – do 408 (w tym 284 z Opaleńca). Do wspomnianej szkoły uczęszczało natomiast 69 uczniów⁷⁶.

3. Wybrane aspekty duszpasterskie

W 1879 roku odnotowano 20 chrztów, 4 śluby i 6 pogrzebów. Do komunii św. wielkanocnej przystąpiło w tym czasie 226 osób z Opaleńca, Baranowa, Ścięcia i Wyzeg. Na Mszę św. uczęszczało przeciętnie 200–250 osób⁷⁷. Od 1872 roku do 1883 roku udzielono 302 chrztów (w 1883 roku – 30), 56 ślubów (w 1883 roku – 3). W tym okresie zgłoszono 179 pogrzebów (w 1883 roku – 14). Liczba udzielonych komunii św. w okresie wielkanocnym 1883 roku wyniosła 328. W połowie lat 80. XIX wieku na Msze św. przychodziło przeciętnie 200–300 osób, a czasami nawet 500 (katolicy z ziem polskich)⁷⁸.

⁶⁸ Tamże (16.05.1884).

⁶⁹ Tamże, Missionsbericht v. J. 1888.

⁷⁰ Tamże, Missionsbericht vom Jahre 1895.

⁷¹ Tamże, Missionsbericht vom Jahre 1902.

⁷² Arch. Paderborn, Teczka: Flammberg, Missionsbericht 1916. W 1916 roku szkoła katolicka posiadała jedynie jedną klasę złożoną z dziewcząt i chłopców. Najniższy poziom edukacji realizowało 33 uczniów, średni – 22, zaś najwyższy – 20. Zob. tamże.

⁷³ Tamże, Missionsbericht 1926.

⁷⁴ Tamże, Missionsbericht 1929.

⁷⁵ Tamże, Missionsbericht 1932.

⁷⁶ Tamże, Missionsbericht 1935.

⁷⁷ Arch. Paderborn, Teczka: Opaleniec (25.02.1880).

⁷⁸ Tamże (16.05.1884).

W 1887 roku zgłoszono 20 chrztów, 2 śluby i 3 pogrzeby. Do komunii św. wielkanocnej przystąpiło 258 wiernych, a na nabożeństwa uczęszczało przeciętnie 80–90 osób⁷⁹. W 1891 roku Msze św. celebrował w Opaleńcu kuratus z Wielbarka w pierwszą niedzielę miesiąca i okolicznościowe święta. Okresowe nabożeństwa sprawowano w opisywanej miejscowości dwa razy w tygodniu⁸⁰. Trzy lata później odnotowano 21 chrztów, 7 ślubów i 12 pogrzebów. Do kościoła przychodziło przeciętnie 300 osób. W tym czasie udzielono ok. 1 750 komunii św. w ciągu roku, a w okresie wielkanocnym – 350⁸¹. W 1901 roku odnotowano 20 chrztów, 3 śluby i 8 pogrzebów. W ciągu roku do komunii św. przystąpiło ok. 800 osób, a w okresie wielkanocnym – 301. Na niedzielną Mszę św. przychodziło ok. 250 osób⁸². W 1915 roku ochrzczono 16 dzieci (w tym jedno panieńskie), asystowano przy ślubie 3 par katolickich oraz pochowano 6 zmarłych. W Mszach św. brało udział średnio 250 osób. Udzielono w tym czasie 3 tys. komunii św.⁸³. W 1920 roku ochrzczono 19 dzieci (w tym dwoje panieńskich), w 1921 roku – 14 (w tym jedno panieńskie), a w 1922 roku – 13 (w tym jedno z rodziny mieszanej wyznaniowo). Liczba katolickich ślubów wyniosła w 1920 roku 5, w 1921 roku – 6, natomiast w 1922 roku – 3. Do komunii św. wielkanocnej przystąpiło w 1920 roku 399 osób, w 1921 roku – 365, a w 1922 roku – 360⁸⁴. W 1926 roku Msze św. niedzielne odprawiano o godz. 10, natomiast w ciągu tygodnia o godz. 7.15⁸⁵. W połowie lat 30. XX wieku Msze św. niedzielne sprawowano o godz. 10.30⁸⁶. Rok przed wybuchem drugiej wojny światowej podano w tzw. sprawozdaniu misyjnym, że niedzielne nabożeństwa odbywały się o godz. 7.15 i 9.30⁸⁷.

4. Finanse placówki duszpasterskiej

Donacje, kolekty, a także dochody z posiadanych gruntów stały się gwarancją zabezpieczenia materialnego przyszłego duszpasterza w Opaleńcu⁸⁸. W 1880 roku do rocznych dochodów miejscowego księdza należały wpływy z tzw. *iura stole* o wartości ok. 30 marek. W tym czasie stacja misyjna w Opaleńcu, obsługiwana przez wielbarskiego duszpasterza, administracyjnie

⁷⁹ Tamże, Missionsbericht v. J. 1888.

⁸⁰ Tamże (14.11.1891).

⁸¹ Tamże, Missionsbericht vom Jahre 1895.

⁸² Tamże, Missionsbericht vom Jahre 1902.

⁸³ Arch. Paderborn, Teczka: Flammberg, Missionsbericht 1916.

⁸⁴ Tamże, Missionsbericht 1923.

⁸⁵ Tamże, Missionsbericht 1926.

⁸⁶ Tamże, Missionsbericht 1935.

⁸⁷ Tamże, Missionsbericht 1938.

⁸⁸ P. Romahn, *Die Diaspora der Diözese Ermland*, dz. cyt., s. 88.

należała do Lesin Wielkich⁸⁹, dlatego obciążenia ze strony miejscowej wspólnoty przesyłano do tej miejscowości. Sodaliczka Mariańska młodych kupców z Nadrenii i Westfalii miała przekazywać przez komitet w Kolonii 1 050 marek rocznie, z czego 750 marek stanowiło uposażenie duszpasterza, a resztę przeznaczano na spłatę zadłużenia budowlanego. Niestety, już w 1878 roku usprawiedliwiano się, że ze względu na trudne czasy Sodaliczka nie była w stanie dotować opisywanej placówki w zadeklarowanej wcześniej kwocie finansowej. Na szczęście brakującą część dopłacało Towarzystwo św. Franciszka Ksawerego⁹⁰. Nauczyciel, ze względu na publiczny charakter szkoły, był wynagradzany ze środków gminnych i państwowych⁹¹. W połowie lat 80. XIX wieku stacja misyjna nie miała żadnego długu⁹². W ramach wynagrodzenia za posługę w Opaleńcu wielbarski kuratus otrzymywał rocznie: ze wspomnianej Sodaliczki Mariańskiej – 700 marek, z *iura stole* – 20 marek oraz z donacji miejscowej wspólnoty katolickiej – 41,65 marek. Na roczną pensję nauczyciela składały się w tym czasie: dochody z tzw. funduszu szkolnego – 44 marki, ze strony miejscowej wspólnoty katolickiej – 318 marek, z funduszy państwowych – 375 marek oraz w ramach dziesięciny – 2,5 korca żyta + 4,16 marek. Miejscowi katolicy płacili ponadto 34,30 marki rocznie na rzecz kasy budowlanej i 36,70 na oprocentowany rachunek, będący funduszem lokalnej stacji misyjnej⁹³. Pod koniec lat 80. XIX wieku donacje z Sodaliczki Mariańskiej stawały się coraz bardziej ograniczone, dlatego biskup warmiński rozważał przyjęcie pomocy, którą w 1889 roku zaoferowało Katolickie Stowarzyszenie Kupców z Dortmundu. Z ich finansowego wparcia miała korzystać nie tylko placówka duszpasterska w Opaleńcu, ale także stacja misyjna w Szczytnie (w tym mieście wspomniane stowarzyszenie planowało założenie fundacji mszalnej za żyjących i zmarłych członków omawianej organizacji kościelnej)⁹⁴. W styczniu 1890 roku Stowarzyszenie Kupców przekazało przez ks. Reinera z Düsseldorfu 10 tys. marek na rzecz wikarii lokalnej w Opaleńcu. Prawdopodobnie ów kapitał został ulokowany w papierach wartościowych, ponieważ opaleński duszpasterz miał otrzymywać co roku 500 marek z tego źródła. Ze względu jednak na wakujący urząd proboszcza za dojazdy do Opaleńca wypłacano kuratusowi z Wielbarka 750 marek rocznie w ramach powyższej donacji⁹⁵.

⁸⁹ Arch. Paderborn, Teczka: Opaleniec (16.05.1884).

⁹⁰ Tamże (25.02.1880).

⁹¹ Tamże.

⁹² Tamże (16.05.1884).

⁹³ Tamże, Missionsbericht v. J. 1888.

⁹⁴ Tamże (14.11.1891).

⁹⁵ Tamże.

W 1895 roku kapitał miejscowej wikarii wynosił 300 marek, zaś kapitał fundacji mszalnych 5 600 marek. Władze gminne płaciły placówce duszpasterskiej 75 marek rocznie za pomieszczenie w domu parafialnym, które wynajmowano katolickiej szkole publicznej⁹⁶. Warto dodać, że w rocznym zestawieniu dochodów kuratusa wielbarskiego za dojazdy do Opaleńca nie wyszczególniono donacji ze Stowarzyszenia Kupców. Być może pieniądze te przekazywano za pośrednictwem diecezjalnego komitetu Stowarzyszenia Świętych Bonifacego i Wojciecha we Fromborku, ponieważ z tego źródła przesyłano administratorowi wielbarskiemu Alexiusowi Katkemu zapomogę w wysokości 330 marek. Z Towarzystwa św. Franciszka Ksawerego otrzymywał on 300 marek rocznie, z fundacji mszalnych 56 marek, z *iura stole* 40 marek i z donacji miejscowej wspólnoty katolickiej – 44 marki. Roczny dochód wielbarskiego administratora za posługę duszpasterską w Opaleńcu wynosił 770 marek⁹⁷. W 1902 roku kapitał miejscowej wikarii wzrósł do 1 650 marek, zaś kapitał fundacji mszalnych – do 12 300 marek. Warto wspomnieć, że opisywana placówka posiadała wówczas siedem fundacji mszalnych⁹⁸. W 1902 roku na roczną pensję opalenieckiego kuratusa składały się: wpływy z tzw. funduszu opalenieckiego – 630 marek, z fundacji mszalnych – 227,50 marek, z dzierżawy 60 morgów ziemi – 250 marek, z *iura stole* – 20 marek, z donacji miejscowej wspólnoty katolickiej – 40 marek, z diecezjalnego komitetu Stowarzyszenia Świętych Bonifacego i Wojciecha – 600 marek. W sumie opaleniecki kuratus zarabiał 1 767,50 marek rocznie⁹⁹.

W 1916 roku opisywana wikaria nie posiadała żadnego kapitału kościelnego ani proboszczowskiego ulokowanego w papierach wartościowych, poza kapitałem fundacji mszalnych, którego wartość opiewała na ok. 12 tys. marek¹⁰⁰. Na roczną pensję kuratusa składały się: odsetki z fundacji mszalnych – 249 marek, z *iura stole* – ok. 40 marek, z diecezjalnego komitetu Stowarzyszenia Świętych Bonifacego i Wojciecha we Fromborku – 600 marek, z funduszu opalenieckiego – 460 marek. Nauczyciel w ramach rocznej pensji otrzymywał uposażenie państwowe w wysokości 1 120 marek oraz dotację ze strony wspomnianego stowarzyszenia za sprawowanie funkcji organisty i lekcje w dojazdowych punktach katechetycznych – ok. 500 marek¹⁰¹.

W 1926 roku część gruntów parafialnych dzierżawiono, za co otrzymywano rekompensatę w naturze o wartości ok. 200 marek. W tym czasie pobiera-

⁹⁶ Tamże, Missionsbericht vom Jahre 1895.

⁹⁷ Tamże.

⁹⁸ Tamże, Missionsbericht vom Jahre 1902.

⁹⁹ Tamże.

¹⁰⁰ Arch. Paderborn, Teczka: Flammberg, Missionsbericht 1916.

¹⁰¹ Tamże.

no na rzecz kuracji podatek kościelny z tytułu posiadanych gruntów. W 1925 roku wartość przychodów z tego podatku miała wynieść 229 marek, jednak rzeczywisty dochód opiewał na kwotę 210 marek¹⁰². Cztery lata później zakładane wpływy ze wspomnianego podatku określono na 530 marek, jednak otrzymano 500 marek. W kuracji opalenieckiej nie pobierano w tym czasie tzw. Kirchengeld, czyli podatku obejmującego wszystkich członków wspólnoty katolickiej, którzy ukończyli 18. rok życia i podlegali państwowemu opodatkowaniu z racji odpowiednich dochodów lub posiadanych gruntów¹⁰³. W 1932 roku na rzecz podatku kościelnego pobierano 15 procent wartości podatku dochodowego i 45 procent wartości podatku od nieruchomości gruntowych. Oczekiwane wpływy z tego źródła miały przynieść w 1931 roku 461,14 marek, natomiast uzyskano 402,43 marki. Z Kirchengeld otrzymano 65 marek. W tym czasie zadłużenie kuracji wynosiło 350 marek¹⁰⁴. W połowie lat 30. XX wieku stawki pobieranego podatku kościelnego w odniesieniu do podatków dochodowego i gruntowego nie uległy zmianie. W 1934 roku zakładano przychód z tego tytułu na poziomie 427 marek, a ściągalność wyniosła 388 marek. W ramach Kirchengeld wpłynęły do kasy kościelnej 62 marki. Zadłużenie kuracji zmniejszono do ok. 250 marek¹⁰⁵. Rok przed wybuchem drugiej wojny światowej przekazywano na rzecz podatku kościelnego 10 procent wartości podatku dochodowego i 40 procent wartości podatku gruntowego. W sumie w 1937 roku otrzymano 361 marek zamiast postulowanych 450. Z Kirchengeld wpłynęło w tym czasie jedynie 17 marek¹⁰⁶.

---

¹⁰² Tamże, Missionsbericht 1926.

¹⁰³ Tamże, Missionsbericht 1929.

¹⁰⁴ Tamże, Missionsbericht 1932.

¹⁰⁵ Tamże, Missionsbericht 1935.

¹⁰⁶ Tamże, Missionsbericht 1938.

Summary

History of the Masurian St. Joseph parish in Opaleniec in the 19th and the first half of the 20th century

In 1864, the St. Wojciech Association in Frombork bought a land property in Opaleniec, and the buildings located on it were transferred to a Catholic school founded as early as in 1856 by the priest Josef Jordan from Lesiny Wielkie. In 1872, the priest from Wielbark, which is two miles away from Opaleniec, celebrated a Mass there four times a year. He was also charged with the task to build a temple in Opaleniec. Finally, the church, together with school rooms, was erected in 1873 for about 7,000 thalers by the priest Johannes Szadowski. The St. Joseph church was consecrated by the priest Walenty Tolsdorf on 25th November 1873. From the materials obtained after the pulling down of the old Lutheran church, a Catholic shelter consisting of six rooms was built in 1881. The celebration of the consecration of the altar in Opaleniec took place on 28th June 1884. The first priest who lived in Opaleniec was Wenceslaus Osinski. He was nominated on 3rd February 1899. During the First World War, about 30 parishioners of Opaleniec died. As a result of military operations, the parish and the utility buildings were burned, and German troops were quartered in the church. The inside of the temple was devastated at that time. The presbytery was rebuilt in the years 1917–1918. In 1926, the said pastoral institution was legally approved by the state authorities. In the first half of the 20th century, about 400 Catholics lived in Opaleniec and surrounding areas. Apart from the local Catholic community, also numerous associations and Church organisations from the Diocese of Warmia and other parts of Germany participated in the maintenance costs of the parish – particularly the St. Boniface and Wojciech Association.

Ks. Marek Jodkowski – doktor historii Kościoła, magister historii sztuki i archiwista; adiunkt w Katedrze Historii Kościoła i Dziedzictwa Kulturowego na Wydziale Teologii Uniwersytetu Warmińsko-Mazurskiego w Olsztynie. Prowadzi także zajęcia w Misyjnym Seminarium Duchownym Księży Werbistów w Pieniężnie. Zajmuje się historią kultury materialnej, historią Warmii w XIX i XX wieku, kampanologią historyczną i ikonografią chrześcijańską.